

การจัดการความรู้ในการถ่ายทอดดนตรีไทย จังหวัดราชบุรี Knowledge Management in Thai Music Propagation, Ratchaburi Province

ไตรตรีงษ์ พลอยม่วง¹

¹สาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

บทคัดย่อ

การจัดการความรู้ในการถ่ายทอดดนตรีไทย มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษา 1) บริบทดนตรีไทย 2) วิธีการถ่ายทอดความรู้ดนตรีไทยในจังหวัดราชบุรี 3 เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ เรื่องวิธีการถ่ายทอดดนตรีไทย โดยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน วิธีการดำเนินการ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาองค์ความรู้ดนตรีไทย ประกอบด้วย กลุ่มภูมิปัญญาดนตรีไทยในจังหวัดราชบุรี ได้แก่ ครูดนตรี นักดนตรี หัวหน้าวงดนตรี ในวงดังนี้ วิธีการดำเนินการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยทีมนักวิจัย นักศึกษา มหาวิทยาลัย โรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันค้นหาความรู้ วางแผนการทำงาน ดำเนินงานร่วมกัน ตรวจสอบ สรุปผล และนำประโยชน์ไปใช้ร่วมกัน จากการศึกษาพบว่า การสอนดนตรีในจังหวัดราชบุรี มีการรูปแบบถ่ายทอดภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน เริ่มจากการสอนอย่างง่ายแล้วเพิ่มความยากไปตามลำดับ ในการสอนปราชญ์ชาวบ้านจะสอดแทรกสอนหลักมารยาทในการประพฤติตัวเป็นนักดนตรีไทยที่ดีนั้น โดยกระบวนการถ่ายทอดดนตรีไทยมีดังนี้

1. การสอนบทเพลงไทยต่างๆ กำหนดเพลง โดยเลือกเพลงที่มีอยู่ตามลำดับความยากง่าย และสอนเทคนิคเฉพาะทางแต่ละเพลง
2. วิธีการและขั้นตอนการถ่ายทอด การถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ คือการต่อเพลงด้วยเสียงร้อง เป็นการสอนแบบปากต่อปาก ตัวต่อตัว การสอนลักษณะมุขปาฐะ หรือการต่อเพลงด้วยเสียงร้อง
3. การถ่ายทอดดนตรีไทยโดยการสาธิต เป็นวิธีการถ่ายทอดการต่อเพลง โดยครูผู้บรรเลงเป็นตัวอย่างให้ลูกศิษย์ปฏิบัติตาม หากผู้เรียนไม่เข้าใจก็เปิดโอกาสให้ซักถามและสาธิตให้ดูซ้ำๆจนกว่าจะบรรเลงได้ การรวบรวมและการปรับวงดนตรีไทยตามภูมิปัญญาชาวบ้าน อันดับแรก จะต้องเลือกนักดนตรีแต่ละเครื่องก่อน ขั้นตอนต่อไป จะเป็นการเลือกเพลงตามวัตถุประสงค์ของงานที่จะบรรเลง
4. การวัดผลและประเมินผลตามภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน ปราชญ์ชาวบ้านใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมกรรมการบรรเลงเครื่องดนตรีของผู้เรียนไปพร้อมๆกับการเรียน การสอน ขณะที่ผู้เรียนปฏิบัติเครื่องดนตรี เพื่อจะได้แก้ไขปรับปรุงให้แก่ผู้เรียนในส่วนที่มีความบกพร่องเพื่อให้ถูกต้อง

คำสำคัญ : ดนตรีไทยจังหวัดราชบุรี การถ่ายทอด การจัดการความรู้ แบบแผนการถ่ายทอดดนตรีไทย

ABSTRACT

Knowledge Management in Thailand to broadcast music. The objective of the research was to study one musical context, Thailand 2 to learn how to teach music in Ratchaburi, Thailand 3 to synthesize knowledge. How to convey musical Thailand The operating part of the community. How to proceed Population and sample The samples used in the study, knowledge,

wisdom, music, musical groups include Thailand, Ratchaburi in Thailand, including music teachers, musicians, band leader in the band, how to conduct research. This research is a participatory action research. (Participatory Action Research) by a team of researchers, university students, school communities and relevant agencies. Sharing the knowledge Work Plan the joint inspection report and bring the benefits to be shared. The study found that Teaching Machine The relay will be taught the wisdom of the wise people. From teaching to easily add difficulty respectively. Teaching scholars to intervene teach manners to behave as a good musician Thailand. By taking the musical process: 1. Thailand to teach music in Thailand set to music by the song, available on the level of difficulty. Teaching techniques and specific methods and steps 2. Each track relay transmitted by oral is a song with vocals. The lessons taught viral oral teaching style. The songs with vocals. 3. Live music, demonstrations by Thailand. As a way to broadcast music. The teacher plays a disciple to follow. If the students do not understand the opportunity to ask questions and demonstrate repeatedly until you have played. The band and the fine ensemble of folk wisdom Thailand by top musicians will be selected before each next step is to select the songs that will be played 4. For the purposes of the evaluation, according to the wisdom of the sages. Home Scholars used to observe the behavior of the students played instruments along with teaching the student practical instrument. In order to improve the learners in a jejunal so accurate.

Keywords : Thai Music in Ratchaburi Province , Propagation, Knowledge management, Thai music propagation

บทนำ

ดนตรีไทยเป็นวัฒนธรรมประจำชาติ ที่บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรม เป็นเอกลักษณ์ของชาติ และแสดงออกถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ดังจะเห็นว่าดนตรีไทยนั้นมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตผู้คนในสังคมตลอดมา จากพิธีต่างๆ ล้วนมีดนตรีไทยเข้าไปเกี่ยวข้อง อาทิ งานบวช งานแต่ง มักจะมีดนตรีไทยเป็นส่วนประกอบสำคัญ นอกจากนั้นดนตรีไทยยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างความบันเทิงให้กับคนในชุมชน โดยมีรูปแบบและการบรรเลงที่เป็นเอกลักษณ์ลักษณะเฉพาะ ทั้งด้านจังหวะ ทำนอง เนื้อร้อง สีสันท่วงเพลง การประสานเสียง คีตนิพนธ์ ฯลฯ การสืบทอดดนตรีไทย มีแบบแผนในการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ แต่ละสำนักก็มีแบบแผนการถ่ายทอดที่แตกต่างกัน

จังหวัดราชบุรี มีวัฒนธรรมด้านดนตรีไทยที่เจริญรุ่งเรืองมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะวงดนตรีไทยของนายรวม พรหมบุรี ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของหลวงประดิษฐไพเราะ(ศร ศิลปะบรรเลง) ครูรวม พรหมบุรี เป็นนักดนตรีที่มีความสามารถมากจนได้รับการขนานนามว่า “ระนาดน้ำผึ้งแห่งลุ่มน้ำแม่กลอง” และเป็นผู้ถ่ายทอดดนตรีไทยที่ได้รับการยกย่องและยอมรับนับถือในวงการดนตรีไทยระดับชาติ ทำให้มีผู้มาฝากตัวเป็นลูกศิษย์มากมาย ดังปรากฏว่าในปัจจุบันมีวงดนตรีไทยที่เป็นลูกศิษย์ของครูรวม พรหมบุรี หลายวง ที่ยังรักษาแบบแผนการบรรเลงดั้งเดิมไว้ ครูรวม พรหมบุรีเป็นผู้ที่มีกลวิธีการบรรเลง และแบบแผนการถ่ายทอดดนตรีไทย ที่สามารถผลิตนักดนตรีที่มีฝีมือระดับสูง เป็นที่ยอมรับในแวดวงนักดนตรีไทยโดยทั่วไป จากการศึกษาวิจัยของ พิระชัย ลีสมบูรณ์ผล(2552, หน้า 436 - 442) พบว่า ดนตรีไทยในจังหวัดราชบุรี ได้รับความนิยมน้อยลง ถึงขั้นเสี่ยงต่อการสูญหาย เพราะดนตรีไทยมีบทบาทในการรับใช้สังคมน้อยลง คนรุ่นใหม่นิยมดนตรีสมัยใหม่ ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้เยาวชนไม่สนใจฝึกหัดบรรเลงดนตรีไทย จากวิกฤตดังกล่าวได้มีผู้เสนอแนะแนวทางแก้ไขไว้ดังเช่น ภิญญา ภูเทศ (2551, หน้า 62) ได้กล่าวถึงจัดการเรียนการสอนดนตรีไทยโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการ

เรียนการสอนเพื่อสืบสานการบรรเลงดนตรีไทยให้เป็นรูปธรรม กล่าวคือมีระเบียบแบบแผนในการเรียนการสอน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ที่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น อีกทั้งใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในจัดการเรียน การสอนในการศึกษาทุกระดับเพื่อให้ศิลปวัฒนธรรม ด้านดนตรีไทยยังคงอยู่สืบไป

การเปลี่ยนแปลงของสังคมส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย โดยเฉพาะสังคมที่เน้นคุณภาพ การศึกษา คุณภาพบัณฑิต ดังนั้นการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของไทยในช่วงปี พ.ศ.2555-2559 จึงต้องมีการ พัฒนาอย่างก้าวกระโดด เพื่อเป็นแหล่งความรู้ที่ตอบสนอง แก้ไขปัญหาวิกฤติและชี้้นำการพัฒนาอย่างยั่งยืนของ ชาติและท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ ผลิดักำลังคนที่มีศักยภาพตรงตาม ความต้องการของตลาดแรงงาน เพื่อดำรงชีพตนเองและเพื่อช่วยเหลือสังคม มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบ และมีสุข ภาวะทั้งร่างกายและจิตใจ สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (2555) กำหนดวิสัยทัศน์ ปี 2559 ไว้ว่า “อุดมศึกษา เป็นแหล่งองค์ความรู้และพัฒนากำลังคนระดับสูงที่มีคุณภาพเพื่อการพัฒนาชาติอย่างยั่งยืน สร้างสังคมการเรียนรู้ ตลอดชีวิต ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11(พ.ศ.2555-2559) บนพื้นฐานปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง มีบทบาทสูงในสังคมประชาคมอาเซียนและมุ่งสู่คุณภาพอุดมศึกษาระดับนานาชาติ” การจัดการ ศึกษาในระดับอุดมศึกษาจึงต้องเตรียมความพร้อมของนักศึกษาให้สามารถอยู่ในสังคมอนาคต ซึ่งเป็นสังคมแห่งข้อมูล ข่าวสารได้ นักศึกษาจำเป็นต้องมีความรู้และควรได้รับการพัฒนาให้มีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Skills) (พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และเพยาว์ ยินดีสุข, 2557, หน้า 2-3)

ดนตรีไทยราชบุรี เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทย ที่ได้ร่วมกันสร้างสรรค์ และสั่งสมกันมาอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาอันยาวนาน เป็นเอกลักษณ์ที่แสดงออกถึงความเจริญรุ่งเรืองของสังคม นั้น การดนตรีไทยในจังหวัดราชบุรีนั้นได้มีการสืบทอดมาจากรุ่นต่อรุ่น ครูดนตรีไทย ที่สำคัญหลายท่าน อาทิ ครูรวม พรหมบุรี นายสอน ยะมะคุปต์ เป็นต้น ซึ่งครูดนตรีไทยสั่งสมประสบการณ์ เทคนิคการบรรเลง และกระบวนการใน การถ่ายทอดดนตรีไทย ที่เป็นลักษณะเฉพาะ มีการสืบทอดมาอย่างยาวนาน จากรุ่นสู่รุ่น การบรรเลงที่มีลักษณะที่ แตกต่างไปจากที่อื่น ส่งผลให้ดนตรีไทยในจังหวัดราชบุรี มีความแตกต่างจากพื้นที่อื่น ทั้งด้านเทคนิค และวิธีการ บรรเลง มีการคิดประดิษฐ์ให้มีความวิจิตร แตกต่าง นอกจากนั้นกระบวนการและขั้นตอนถ่ายทอดดนตรีไทยใน จังหวัดราชบุรี ก็มีความแตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของดนตรีไทยในจังหวัดราชบุรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึงเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มีวิสัยทัศน์ในการสร้างสรรค์ คุณค่าสู่สังคมและพัฒนาความรู้ความเป็นเลิศบนฐานนวัตกรรมและภูมิปัญญาไทยให้เป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา ตะวันออกบนพื้นที่ตะวันตก ซึ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นฐานของการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่สากล (มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, 2557, หน้า 39) มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึงจึง มุ่งมั่นในการจัดการศึกษา เพื่อผลิตบัณฑิตและพัฒนาวิชาชีพครู วิชาชีพอื่นๆ ให้ได้ทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณลักษณะ “ใฝ่ดี ใฝ่รู้ สู้งาน” มุ่งมั่นสู่ความเป็นเลิศและมีจิตวิญญาณในวิชาชีพ สามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของ สังคม โดยเฉพาะด้านภูมิปัญญา ด้านศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิต มีหน้าที่สำคัญประการหนึ่งคือ การทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะตอบสนองพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง โดยคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ได้เปิดสอนสาขาวิชาดนตรีศึกษา เน้นการจัดการเรียนการสอนดนตรีแบบบูรณาการกับแหล่ง เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านดนตรี สาขาวิชาดนตรีศึกษาจึงมีภารกิจในการอนุรักษ์ ส่งเสริม และสืบทอดดนตรีไทย อันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี พร้อมทั้งนำมาบูรณาการกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ นักศึกษาได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรีด้านดนตรีไทย จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยในฐานะ อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรีศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง จึงเห็นควรจัดการความรู้ในการถ่ายทอด ดนตรีไทยจังหวัดราชบุรี โดยการสร้างแบบแผนการถ่ายทอดดนตรีไทย ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อการสืบ สานและอนุรักษ์ดนตรีไทยอันเป็นสมบัติของชาติที่มีคุณค่ามิให้สูญหาย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทดนตรีไทย
2. เพื่อศึกษาวิธีการถ่ายทอดความรู้ดนตรีไทยในจังหวัดราชบุรี
3. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ วิธีการถ่ายทอดดนตรีไทย โดยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาองค์ความรู้ดนตรีไทย ประกอบด้วย กลุ่มภูมิปัญญาดนตรีไทยในจังหวัดราชบุรี ได้แก่ ครูดนตรี นักดนตรี หัวหน้าวงดนตรี ในวงดั่งนี้ วงปี่พาทย์ของพระมนตรีเสนาหา (สอน ยมะคุปต์) วงปี่พาทย์ของนายรุณ บรรณสีเขียว วงปี่พาทย์มอญของนายกุหลาบ คล้าประเสริฐ วงปี่พาทย์ครูรวม พรหมบุรี วงปี่พาทย์นายพุ่ม เพยเผ่าเย็น

1.2 ขอบเขตเนื้อหา

องค์ความรู้ด้านการถ่ายทอดดนตรีไทย

1.3 ขอบเขตพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดพื้นที่การศึกษาวงดนตรีไทย ในจังหวัดราชบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยทีมนักวิจัย นักศึกษา มหาวิทยาลัย โรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันค้นหาความรู้ วางแผนการทำงาน ดำเนินงานร่วมกัน ตรวจสอบ สรุปผล และนำประโยชน์ไปใช้ร่วมกัน มีวิธีดำเนินการดังต่อไปนี้

1.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นดนตรีไทย นอกจากนั้นก็จะใช้แบบสังเกตเพื่อเก็บข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นดนตรีไทย และการสนทนากลุ่ม

1.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย

การศึกษาบริบทชุมชน ศึกษาบริบทชุมชนจากการลงพื้นที่ และเอกสารข้อมูลศักยภาพของชุมชน เพื่อนำมาวางแผนงานวิจัย หลังจากนั้นผู้วิจัยดำเนินการจัดเวทีชี้แจงและขอความร่วมมือจากผู้นำและแกนนำชุมชน ให้ผู้นำชุมชนรับทราบโครงการวิจัยฯ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และสร้างบทเรียนท้องถิ่น โดยดำเนินการหาความร่วมมือทำงานร่วมกัน และกำหนดประเด็นทิศทางการศึกษาระหว่างนักวิจัย ผู้นำชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้ที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบไปด้วยกลุ่มผู้ทรงภูมิปัญญาดนตรีไทย กลุ่มผู้นำทางสังคม และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต การสนทนากลุ่ม การจัดการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อร่วมกันตรวจสอบและเก็บข้อมูลเพิ่มเติม และนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลภาคสนาม และจัดทำฐานข้อมูลแบบแผนการถ่ายทอดดนตรีไทย จังหวัดราชบุรี

ขั้นตอนการสังเคราะห์องค์ความรู้แบบแผนการถ่ายทอดดนตรีไทย จังหวัดราชบุรี และนำมาสร้างแบบเรียนที่เหมาะสมกับผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา และระดับชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของท้องถิ่น

ประชุมกลุ่มภูมิปัญญาชาวบ้านดนตรีไทย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันกำหนดกรอบแนวคิด การจัดการความรู้ในการถ่ายทอดดนตรีไทย จัดสร้างองค์ความรู้ในการถ่ายทอดดนตรีไทยตามประเด็นที่กำหนดไว้

ขั้นตอนการจัดทำรายงาน

นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนามมาสังเคราะห์ และดำเนินการเขียนรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ และทำการเผยแพร่เอกสารวิจัย

1.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกต สรุประเด็น จัดหมวดหมู่ข้อมูล นำเสนอ ความเรียง และจัดทำเอกสารการจัดการความรู้ในการถ่ายทอดดนตรีไทย

ผลการวิจัย

การสอนดนตรีไทย

ก่อนที่จะมีการศึกษาในระบบโรงเรียน การสอนดนตรีไทยเป็นไปเช่นเดียวกับศิลปวิทยาแขนงอื่นๆ คือ มีการสอนกันตามบ้าน วัด และวัง การสอนดนตรีไทยสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของสำนักต่างๆ จะฝึกหัดดนตรีกัน เฉพาะในตระกูล ในครอบครัวหรือในหมู่ญาติที่เป็นนักร้องและในละแวกใกล้เคียง สถานที่ที่มีชื่อเสียงด้านดนตรี ไทยมิได้อยู่ทุกจังหวัด แต่จังหวัดที่มีชื่อเสียง คือ จังหวัดสมุทรสงคราม ราชบุรี พระนครศรีอยุธยา สุพรรณบุรี อ่างทอง เพชรบุรี

ส่วนการสอนดนตรีในวังนี้มีการสอนทั้งในวังหลวงและวังของเจ้านาย หรือเชื้อพระวงศ์ชั้นสูง สมัยรัชกาล ที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีสอนเฉพาะในวังหลวงเท่านั้น ต่อมาในรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงยกเลิกพระราชกำหนดเก่าเปิดโอกาสให้ขุนนาง เจ้านาย และเชื้อพระวงศ์ที่สนใจด้าน ดนตรีไทย มีวงดนตรีเป็นของตนเอง ก็ได้มีการฝึกหัดดนตรีไทยกันอย่างแพร่หลาย การศึกษาดนตรีในวังเป็นไปอย่าง กว้างขวาง มีการตั้งวงดนตรีและสอนดนตรีตามวังต่างๆ มากมาย เช่น พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมี ดนตรีส่วนพระองค์ มีนักดนตรีที่มีชื่อเสียง คือ ครูมีแขก ครูสิน (ศิลปบรรเลง) วงปี่พาทย์ และวงมโหรี ของสมเด็จพระ เจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าหามาลาทกรมพระยาบารบปรปักษ์ พระราชโอรสในรัชกาลที่ 2 วงดนตรีของกรมพระ นครสวรรค์วรพินิต ชื่อ วงบางขุนพรหม วงดนตรีของสมเด็จพระเจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ เจ้าของวัง บางคอแหลม มีพระพิณบรรเลงราช (แย้ม ประสานศัพท์) พระพาทย์บรรเลงรมย์ (พิมพ์าทิน) และหลวงประดิษฐ์ ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้ฝึกสอนและควบคุมวง เป็นต้น และยังมีวงดนตรีในวังอื่นๆ อีกมากมาย รวมแล้วไม่ ต่ำกว่า 23 วง (สมภพ ภิรมย์ 2529:57 - 58) ซึ่งนักดนตรีไทยผู้มีชื่อเสียงมักจะได้รับถ่ายทอดในบ้าน วัด และวัง ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า การสอนดนตรีไทยในอดีตเริ่มต้นการสอนตามบ้าน วัด และวัง โดยใช้ วิธีการสอนแบบให้ผู้เรียนทำตามครู โดยมีทั้งการสอนปฏิบัติและทฤษฎีควบคู่กันไป ซึ่งผู้เรียนจะอาศัยความจำเป็น หลักโดยยึดมั่นในจารีตประเพณีและแบบแผนที่มีมาตั้งแต่เดิม นอกจากนั้นผู้เรียนจะได้รับการสอนจากง่าไปหาจาก ตามลำดับขั้น และตามความสามารถของแต่ละบุคคล

เมื่อพ.ศ. 2477 ดนตรีไทยได้ถูกจัดเข้าสู่ระบบโรงเรียนโดยได้มีการจัดตั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์ เดิมมีชื่อว่า “โรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์” นับเป็นสถาบันของชาติแห่งแรกที่ทำให้การศึกษาทั้งวิชาสามัญและวิชาศิลปะ ขึ้นตรง กับกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ โดยทางการมีความประสงค์ที่จะให้วิชาศิลปะทางโขน – ละคร และ ดนตรี มารวมอยู่ในสังกัดเดียวกัน จึงได้โอนครูอาจารย์ทางนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ กับศิลปินประจำราชสำนักของ พระมหากษัตริย์ รวมทั้งเครื่องดนตรี เครื่องโขน เครื่องละคร ของหลวงบางส่วนจากกระทรวงวัง มาให้สังกัดกรม ศิลปากร กรมศิลปากรจึงได้แก้ไขปรับปรุงการศึกษาของโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยจัดให้มี การเรียนการสอนด้านดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทย ควบคู่กับการเรียนวิชาสามัญ ซึ่งเป็นการจัดระบบการศึกษาด้าน ดนตรีไทยและนาฏศิลป์อย่างเต็มรูปแบบ โดยนำบรมครูผู้เชี่ยวชาญทางด้านดนตรี นาฏศิลป์ไทยจาก บ้าน วัด และ วัง มาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้แก่ลูกศิษย์ และได้ขยายการจัดการศึกษาดนตรีไทยสู่หลักสูตรระดับต่างๆ ของ กระทรวงศึกษาธิการทั้งในระบบและนอกระบบ

ส่วนวิธีการสอนดนตรีไทยในบ้าน วัด และวัง นั้นมีวิธีการสอนหลายวิธี ได้แก่

1. สอนเน้นการปฏิบัติควบคู่
2. สอนโดยยึดมั่นในจารีตประเพณี

3. สอนเฉพาะทางของเครื่องดนตรี
4. สอนโดยอาศัยความจำเป็นหลัก
5. สอนตามความสามารถของศิษย์
6. สอนต่อจากพื้นฐานเดิมของผู้เรียน
7. สอนเป็นรายบุคคล

วิธีการสอนดนตรีไทยเริ่มจากง่ายไปหายากดังที่ ครูมนตรี ตราโมท กล่าวถึงขั้นตอนการเรียนปีพาทย์นั้น ต้องมีการครอบเป็นระยะๆ เหมือนการเรียนวิชาสามัญเป็นระดับประถม มัธยม และอุดมศึกษา

ขั้นแรก เป็นการเรียนเพลงสาธการ และเพลงในชุดโหมโรงเย็น โดยเว้นเพลงตระไว้เพลงหนึ่งเพลง ขั้นนี้ครูจับมือตีเพลงสาธการตอนขึ้นต้น

ขั้นที่ 2 เมื่อเรียนโหมโรงเย็นจบแล้ว จะเรียนตระโหมโรง โดยการครอบครูจะจับมือตีตอนขึ้นเพลงตระ

ขั้นที่ 3 เป็นการเรียนเพลงโหมโรงกลางวัน ครูจะจับมือตีตอนต้นของเพลงตระบองกัน

ขั้นที่ 4 เป็นการเรียนเพลงหน้าพาทย์ขั้นสูง ครูจับมือตีเพลงบาทสกุณี

ขั้นที่ 5 เป็นขั้นสูงสุด คือการเรียนเพลงองค์พระพิราพ ครูจะจับมือตีตอนต้นของเพลงองค์พระพิราพ โดยผู้ที่เรียนองค์พระพิราพได้นั้นจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 30 ปี หรือได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์แล้ว หรือมีฉะนั้นจะต้องได้รับพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก่อน จึงจะเรียนได้(มนตรี ตราโมท, 2521: 4-5)

จากหลักการสอนดนตรีไทยที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ เพื่อให้ศิษย์เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ กล่าวคือ สามารถปฏิบัติได้ตามที่ผู้สอนตั้งเป้าประสงค์ไว้ โดยครูผู้สอนต้องอาศัยกระบวนการถ่ายทอดให้เหมาะสมกับพื้นฐานความรู้ความสามารถของศิษย์ ซึ่งต้องเน้นทักษะปฏิบัติเป็นหลักในการถ่ายทอด และมีลำดับในการถ่ายทอดจากทักษะขั้นพื้นฐานไปสู่ทักษะที่สูงขึ้น

การเป็นนักดนตรี

การบำเพ็ญตนเป็นนักดนตรีนั้น มนตรี ตราโมท (2540:53-54) ได้บรรยายว่า ไม่ว่ากิจการอะไร ถ้าการบำเพ็ญตนไม่สมแก่ฐานะในกิจนั้นๆ ประโยชน์จะเกิดขึ้นโดยสมบูรณ์ไม่ได้ การดนตรีก็เช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้น นักดนตรีควรบำเพ็ญตนให้สมแก่ฐานะของนักดนตรี

ในส่วนของบำเพ็ญตนเป็นนักดนตรีจะต้องปฏิบัติตนให้เป็นไปตามหัวข้อต่อไปนี้

1. อุตสาหะพยายามฝึกฝนตนเอง ทั้งทางฝีมือและความรู้
2. ตั้งใจจริง ทั้งในเวลาเรียนและในเวลาบรรเลง
3. กล้าหาญ ไม่สะทกสะท้านกระดากอายในการบรรเลง
4. รื่นเริง นักดนตรีต้องไม่หอยเหงา ต้องทำตัวให้เบิกบานรื่นเริงอยู่เสมอ แต่ไม่ใช่ว่าหัวเราะพรี่าเพรื่ออย่างที่เราเรียกกันว่าหน้าเป็น
5. มรรยาท ต้องมีกิริยาจาเราะเรียบร้อย ทั้งในหมู่คณะและกับชนภายนอก รู้จักที่ต่ำสูงกาลเทศะ ไม่ทะนงตนและส่อตัวเอง
6. หน้าที ต้องระวังรักษาอย่าให้เสียได้ ตลอดจนหน้าทีภายในวงการบรรเลงคือ เครื่องดนตรีชนิดใดมีหน้าทีอย่างไร ก็ต้องทำให้เรียบร้อยไม่บกพร่องหรือก้าวก่าไป
7. ตรงต่อเวลา นับเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เราคอยเขาดีกว่าให้เขาคอยเรา
8. สามัคคี ย่อมเป็นอุปกรณ์แก่ความสำเร็จของกิจการทั้งหลาย ยิ่งการดนตรียิ่งต้องการสามัคคีมากที่สุด
9. ซันติ (เป็นอุปกรณ์แก่สามัคคีอีกชั้นหนึ่ง) ต้องมีความอดทนในการปฏิบัติงาน และอภัยในสิ่งซึ่งไม่ถูกใจต่างๆ อันเกิดจากเพื่อนฝูงในหมู่คณะ
10. ใจนักกีฬา ในการถกเถียงกันด้วยวิชาการก็ดี ในการประชันขันแข่งก็ดีต้องมีใจเป็นนักกีฬา ไม่ถือเอามาเป็นข้อเคียดแค้นผูกโกรธไว้หรือพยาบาท ผู้ชนะต้องไม่เยาะเย้ยเหยียดหยามผู้แพ้ ผู้แพ้ไม่ต้องเสียใจหรือโกรธเคือง ต่อพยามยามแก้ไขข้อบกพร่องที่แพ้ หรือถือเอาข้อที่เขาสชนะเป็นความรู้ใส่ตัว

11. เหตุเกิดบอรรณณ์อยู่รวมกัน ถึงแม้จะกำลังมีอารมณ์ทุกข์โศกหรือกลุ่มด้วยเหตุใดก็ตาม หากถึงเวลาจะทำงานหรือเริ่มเรื่องต้องเอาอารมณ์นั้น แยกทิ้งไว้เสียต่างหาก ทำงานและเริ่มเรื่องไปตามเหตุ อีกอย่างหนึ่งแม้จะมีบุคคลที่โกรธเคืองกันมาในเรื่องส่วนตัวอย่างใดก็ตามเมื่อมีหน้าที่ (เหตุ) ให้ต้องร่วมกัน เช่น ร่วมวงบรรเลงหรือร่วมการงาน ก็ต้องถือเอาหน้าที่ที่ต้องร่วมมือ ร่วมกำลังกัน นี่เป็นเกณฑ์ ส่วนอารมณ์ซึ่งโกรธเคืองกันมา ไม่ต้องนึกถึง

12. ตนเพื่อโลก นักดนตรีมีหน้าที่ทำความสุขสบายรื่นเริงให้แก่โลก เราต้องอุทิศตนให้แก่โลก ปฏิบัติหน้าที่ของเราโดยไม่ต้องท้อถอย ใครจะดูถูกดูหมิ่นอย่างไรเราไม่ต้องคำนึงถึงผู้ทำคุณก็ต้องทำความดีของตนต่อไป จะไปกังวลอะไรกับคำเนรคุณ ซึ่งเป็นความไม่ดีของอีกฝ่าย

ในส่วนนี้เป็นข้อปฏิบัติตนที่เป็นนักดนตรีที่ดีสืบต่อไป แต่การอุทิศสหายยามที่จะให้เป็นผู้รอบรู้จริงนั้น ควรเอาหลัก สุ จี ปุ ลิ คือ การหมั่นฟังคำสอน และการบรรเลงต่างๆอยู่เสมอ แล้วเก็บสิ่งนั้นๆมาคิดค้นหาความเข้าใจและเหตุผล เมื่อสงสัยก็ไต่ถามผู้ที่มีความรู้พอที่จะอธิบายได้ ในการที่จะไต่ถามหาความรู้ ไม่ต้องนึกกระดากอาย แม้ผู้ที่จะอธิบายได้ เป็นเด็กกว่าเราก็ดำรง

วิธีปฏิบัติเครื่องดนตรี

ในการศึกษาด้านการบรรเลงระนาดเอก จำเป็นที่จะต้องทราบหน้าที่และวิธีปฏิบัติระนาดเอก เพื่อเป็นการปูพื้นฐานความรู้ความเข้าใจหน้าที่และวิธีปฏิบัติเครื่องระนาดเอก ดังที่ ครูมนตรี ตราโมท (2538: 31 – 32) ได้บรรยายในดุริยางคศาสตร์ เกี่ยวกับหน้าที่และวิธีปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย ดังนี้ ระนาดเอก วิธีปฏิบัติโดยปกติดีด้วยไม้แข็งพร้อมกันทั้งสองมือ โดยระยะเสียงห่างกันเป็นคู่ 8 เก็บถือเป็นพิคไปในขนาดเทียบกับโน้ตสากล 8 ตัวต่อ 1 ห้องของจังหวะ 2/4 แต่บางแห่งอาจตีกรอบบ้าง รัวเสียงเดียวบ้าง และรัวเป็นทำนองบ้าง แล้วแต่ทำนองเพลงที่เป็นความประสงค์ของผู้แต่งหน้าที่ของระนาดเอกที่สำคัญคือผู้นำวง จะออกเพลงอะไรต่อไป จะหยุดหรือจะทอด เหล่านี้ระนาดเอกเป็นผู้นำทั้งสิ้น ถ้าเพลงตอนใดมีลูกล่อลูกขัด ระนาดเอกก็จะทำหน้าที่พวกที่บรรเลงก่อน เทียบได้กับนายตัวละคร

กระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีไทยในจังหวัดราชบุรี

การสอนเครื่องดี ดำเนินการสอนเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน ที่สอนเครื่องดี ซึ่งสามารถสอนได้ทั้ง ระนาด ซ้อง และเครื่องดีชนิดอื่นๆ การสอนดนตรีในระบบการศึกษา กับการสอนดนตรีในระบบบ้านนั้นมีความแตกต่างกันอย่างมาก เนื่องจากผู้ที่มาเรียนนั้น บางคนเคยศึกษาร่ำเรียนมาก่อน บางคนก็ไม่เคยศึกษาดนตรีมาก่อนเลย ซึ่งในการต่อเพลงนั้นผู้สอนจะมีวิธีการสอนและวิธีการบรรเลงที่มีความยากง่ายแตกต่างกันตามทักษะของนักเรียน โดยเริ่มจากการสอนอย่างง่ายก่อนแล้วเพิ่มความยากไปตามลำดับ การสอนของปราชญ์ชาวบ้านนอกจากจะสอนให้นักศึกษามีวิธีการบรรเลงที่มีฝีมือเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพได้แล้ว ปราชญ์ชาวบ้านจะสอดแทรกสอนหลักมารยาทในการประพฤติตนเป็นนักดนตรี การเป็นนักดนตรีไทยที่ดีนั้น ผู้เรียนจะต้องได้รับการอบรมกิริยา มารยาท ศีลธรรม ไม่อวดเก่ง จะต้องมีความเคารพ ในการเรียนดนตรีนั้นต้องรู้ให้หมดทุกอย่าง แยกฉานในเครื่องดนตรีนั้นๆ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในอาชีพ ในการสอนดนตรีนั้นต้องสอนให้ไปสู่ความเป็นเลิศ เพราะต้องการให้นักศึกษาเห็นคุณค่าของวิชาดนตรีไทยที่สำคัญ ซึ่งกระบวนการถ่ายทอดดนตรีไทยมีดังนี้

1. การสอนบทเพลงไทยต่างๆ

กำหนดเพลง โดยเลือกเพลงที่มีอยู่ตามลำดับความยากง่ายมาใช้สอนวิธีการบรรเลง และสอนเทคนิคเฉพาะทางแต่ละเพลง ในการกำหนดเพลงเดี่ยว เป็นเพลงไทยที่มีระดับความยากมีเทคนิคและวิธีการบรรเลงสูง โดยผู้เรียนสามารถบรรเลงเพลงเดี่ยวได้ นอกจากการสอนเทคนิคในการบรรเลงแล้วผู้สอนจะสอนให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของดนตรี เพราะการเป็นเลิศทางดนตรี ผู้เรียนจะต้องขยันฝึกซ้อม ฝึกฝนด้วยความอดทน ออกกำลังกายหมั่นฝึกซ้อมเป็นนิจ แล้วจะประสบความสำเร็จ ในการเรียนนั้นเมื่อมีฝีมือดีแล้วปราชญ์ชาวบ้านจะใช้เพลงที่มีระดับความยากมากขึ้น ได้แก่ เพลงชั้นสูงทางด้านดนตรีไทย เริ่มตั้งแต่เพลงกราวใน ถึงชั้นเพลงทยอยเดี่ยว ซึ่งถือว่าเป็นเพลงที่มีระดับความยากสูงสุดของดนตรีไทย

2. วิธีการและขั้นตอนการถ่ายทอดเครื่องดี

การถ่ายทอดบทเพลงประเภทต่างๆ ประชาชนชาวบ้านดนตรีเครื่องดี มีขั้นตอนการสอนและการถ่ายทอดดังนี้ คือ การถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ ในด้านดนตรีไทย คือการต่อเพลงด้วยเสียงร้อง เป็นการสอนแบบปากต่อปาก ตัวต่อตัว การสอนลักษณะมุขปาฐะ หรือการต่อเพลงด้วยเสียงร้อง เป็นวิธีการที่ประชาชนชาวบ้านใช้แพร่หลายที่สุด ขั้นตอนการถ่ายทอดดนตรีไทยแบบมุขปาฐะ หรือการบอกเล่าพบว่ามีกรณีนำไปใช้ในกระบวนการถ่ายทอดดังนี้ การบอกเล่าวิธีการบรรเลงเพลงต่างๆ เพื่อบอกวิธีการบรรเลงซึ่งแสดงให้เห็นภูมิปัญญาตามวิธีการถ่ายทอดของประชาชนชาวบ้าน ซึ่งการบอกเล่าโดยการใช้เสียงร้องให้ผู้เรียนร้องตาม ในการถ่ายทอดดนตรีผู้สอนสังเกตว่า การใช้วิธีการเปล่งเสียง เช่น เสียง เตง เตง นอน บอกเพลงให้กับผู้เรียน เพื่อให้เข้าใจตรงกัน นับว่าเป็นวิธีการที่ยังใช้ได้ผลสำหรับการเรียนการสอนดนตรีไทย

การถ่ายทอดดนตรีไทยโดยการสาธิต เป็นวิธีการถ่ายทอดการต่อเพลง โดยการแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่าง ถือเป็นวิธีการตามภูมิปัญญาที่ประชาชนชาวบ้าน นำมาใช้ในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักศึกษา จากการสังเกตการณ์สอนและการถ่ายทอดพบว่า ประชาชนชาวบ้านมีการถ่ายทอดโดยการสาธิตเป็นหลักอยู่แล้วในการสอน ซึ่งการสาธิตเป็นวิธีการสำคัญต่อการเรียนปฏิบัติดนตรีไทย การถ่ายทอดโดยการสาธิตให้ผู้เรียนได้ดูได้เห็นเป็นการแสดงให้ผู้เรียนเห็นเป็นรูปธรรม ซึ่งอาจมากกว่าการต่อเพลงด้วยปาก ซึ่งวิธีการสอนโดยการสาธิตตามภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นการสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่าง เป็นการปฏิบัติโดยครูผู้บรรเลงเป็นตัวอย่างให้ลูกศิษย์ปฏิบัติตาม หากผู้เรียนไม่เข้าใจก็เปิดโอกาสให้ซักถามและสาธิตให้ดูซ้ำๆจนกว่าจะบรรเลงได้

การถ่ายทอดโดยการฝึกปฏิบัติ เป็นวิธีการที่สำคัญที่ประชาชนชาวบ้านนำมาใช้ เพราะเป็นการฝึกผู้เรียนให้มีความอดทน จากการปฏิบัติรวมวง จะเห็นว่าประชาชนชาวบ้านจะใช้วิธีการฝึกแบบรวมวงเพื่อให้ผู้เรียนได้ฟังเพื่อนๆคนอื่นที่เล่นไปพร้อมๆกัน ส่วนการฝึกปฏิบัติแบบรายเดี่ยวนั้นเป็นการฝึกผู้ที่ไม่ทันคนอื่น หรือเล่นอ่อนกว่าคนอื่น

การถ่ายทอดโดยวิธีการแสดงจริง เป็นการถ่ายทอดในลักษณะที่ครูผู้สอนเปิดโอกาสให้ได้แสดงจริงทั้งนอกและในเวลาเดียวกัน ซึ่งมีทั้งที่เป็นการบรรเลงร่วมกับผู้อื่น และการออกไปเล่นดนตรีตามงานต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์จริง

3. การรวมวงและการปรับวงดนตรีไทยตามภูมิปัญญาชาวบ้าน

ในการรวมวงดนตรีไทยของประชาชนชาวบ้านมีวิธีการรวมวงและปรับวงดนตรีไทยเพื่อให้เกิดความเรียบร้อย ความพร้อมเพรียง ความไพเราะ การสวมส่งร้อง เหมาะสมกับงาน ในการรวมวงและปรับวงดนตรีอันดับแรก จะต้องเลือกนักดนตรีแต่ละเครื่องก่อน เพราะการบรรเลงเพลงเป็นวง นักดนตรีต้องมีฝีมือระดับดีและมีคุณภาพ ไม่อย่างนั้นแล้วเล่นไม่เป็นวง เมื่อได้นักดนตรีแล้วขั้นตอนต่อไป จะเป็นการเลือกเพลงตามที่กำหนดการเลือกเพลงจะต้องดูวัตถุประสงค์ของงานที่จะบรรเลง เพลงส่วนมากเป็นงานพิธีกรรมต่างๆ เช่น งานบุญประเพณี งานศพ งานบวช เป็นต้น การบรรเลงเพลงเป็นวงดนตรี การฝึกซ้อมสำคัญมาก เพราะหากมีเวลาในการฝึกซ้อมน้อยจะทำให้การบรรเลงเพลงไม่มีความต่อเนื่องและมีผลกระทบต่อความไพเราะของบทเพลงที่จะบรรเลง เพราะฉะนั้นการฝึกซ้อมต้องฝึกซ้อม ให้เวลาซ้อมอย่างน้อย 2 – 3 ชั่วโมง

การปรับวงดนตรีไทยที่ประชาชนชาวบ้านนำมาใช้ นับเป็นหลักการและภูมิปัญญาที่มีมาตั้งแต่อดีต มีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน แนวทางในการปรับวงดนตรีไทยตามภูมิปัญญาของประชาชน นั้นเป็นวิธีการที่ใช้ได้ผล ผู้ที่เรียนกับครูประชาชนชาวบ้านด้านเครื่องดีจะได้รับการถ่ายทอดความรู้ในการปรับวงดนตรีไทยไปด้วย และยังสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับตัวผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นการนำหลักการของประชาชนชาวบ้านไปใช้ในการสอนในสถานศึกษา หรือการนำหลักการไปใช้ในการประกอบอาชีพนักดนตรี นักแสดง ซึ่งหลักการดังกล่าวผู้เรียนสามารถยึดเป็นแนวทางและนำไปประยุกต์ใช้ได้

4. การวัดผลและประเมินผลตามภูมิปัญญาของประชาชนชาวบ้าน

วิธีการวัดผลและประเมินผลของประชาชนชาวบ้าน พบว่า ประชาชนชาวบ้านใช้วิธีการสังเกต เนื่องจากเป็นวิธีการที่สะดวก วัดผลได้ตลอดเวลา ซึ่งจากการสังเกตประชาชนชาวบ้านจะใช้ในขณะก่อนเรียนเนื้อหา

ใหม่ ทบทวนเนื้อหาเดิม โดยทั่วไปก่อนที่จะเรียนหรือต่อเพลงใหม่ ประชาชนชาวบ้านจะให้ผู้เรียนทบทวนเนื้อหาเดิมที่ต่อไปแล้ว ในขณะที่ผู้เรียนทบทวนเพลงเดิมอยู่นั้น ประชาชนชาวบ้านจะสามารถวัดผลเนื้อหาเดิมที่เรียนไปแล้วด้วยการสังเกต โดยใช้ตาดูการปฏิบัติ การบรรเลงเครื่องดนตรีของผู้เรียน หากมีการบรรเลงผิดพลาด ครูผู้สอนทำการแก้ไข และเมื่อวัดผลแล้วทำการประเมินว่า ผลงานที่ผู้เรียนบรรเลงนั้นผ่านเกณฑ์ใหม่ ถ้าประชาชนชาวบ้านเห็นว่ายังไม่ผ่านเกณฑ์ ที่ครูประชาชนชาวบ้านตั้งไว้ ครูประชาชนชาวบ้านจะสอนให้ผู้เรียนกลับไปฝึกซ้อมใหม่จนกว่าจะได้ การเรียนเนื้อหาใหม่ๆ โดยปกติการสอนเพลงไทยต่างๆประชาชนชาวบ้านจะกำหนดการต่อเพลงเป็นวรรค เป็นท่อนในอัตราจังหวะ สามชั้น สองชั้น และชั้นเดียว เพื่อสะดวกในการจำเพลง ในขณะที่ประชาชนกำลังต่อเพลงให้ สามารถวัดผลและประเมินผลการปฏิบัติของผู้เรียนไปด้วย หากผู้เรียนบรรเลงไม่ถูก ประชาชนชาวบ้านประเมินแล้วถ้ายังปฏิบัติไม่เป็นที่พอใจประชาชนชาวบ้านไม่ให้นำเนื้อนั้นๆ ก็ต้องซ้อมจนกว่าจะผ่านเกณฑ์ของประชาชนชาวบ้าน โดยหลักเกณฑ์ที่ประชาชนชาวบ้านตั้งไว้เพื่อประเมินผู้เรียน คือ ความถูกต้อง ความแม่นยำ เสียงที่ตีต้องชัดเจน ด้านจังหวะ ทำนองต้องถูกต้อง และเมื่อขณะเรียนครูประชาชนชาวบ้านจะสังเกตพฤติกรรมการบรรเลงเครื่องดนตรีของผู้เรียนไปพร้อมๆกับการเรียน การสอน ขณะที่นักศึกษาปฏิบัติเครื่องดนตรี เพื่อจะได้แก้ไขปรับปรุงให้แก่ผู้เรียนในส่วนที่มีความบกพร่องเพื่อให้ถูกต้องตามที่ประชาชนชาวบ้านเห็นสมควร

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การสอนเครื่องดี ดำเนินการสอนเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาของประชาชนชาวบ้าน ที่สอนเครื่องดี ซึ่งสารพัดสอนได้ทั้ง ระนาด ซอ และเครื่องดีชนิดอื่นๆ การสอนดนตรีไทย เริ่มจากการสอนอย่างง่ายแล้วเพิ่มความยากไปตามลำดับ ในการสอนประชาชนชาวบ้านจะสอดแทรกสอนหลักมารยาทในการประพฤติตัวเป็นนักดนตรี การเป็นนักดนตรีไทยที่ดีนั้น ผู้เรียนจะต้องได้รับการอบรมมารยาท มารยาท ศีลธรรม ไม่อวดเก่ง จะต้องมีความเคารพ ในการเรียนดนตรีนั้นต้องรู้ให้หมดทุกอย่าง แตกฉานในเครื่องดนตรีนั้นๆ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในอาชีพ ในการสอนดนตรีนั้นต้องสอนให้ไปสู่ความเป็นเลิศ ต้องการให้นักศึกษาเห็นคุณค่าของวิชาดนตรีไทยที่ความสำคัญ ซึ่งกระบวนการถ่ายทอดดนตรีไทยมีดังนี้

1. การสอนบทเพลงไทยต่างๆกำหนดเพลง โดยเลือกเพลงที่มีอยู่ตามลำดับความยากง่ายมาใช้สอนวิธีการบรรเลง และสอนเทคนิคเฉพาะทางแต่ละเพลง และมีการสอนให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของดนตรี 2 . วิธีการและขั้นตอนการถ่ายทอดเครื่องดี มีขั้นตอนการสอนและการถ่ายทอดดังนี้ คือ การถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะคือการต่อเพลงด้วยเสียงร้อง เป็นการสอนแบบปากต่อปาก ตัวต่อตัว การสอนลักษณะมุขปาฐะ หรือการต่อเพลงด้วยเสียงร้อง เป็นวิธีการที่ประชาชนชาวบ้านใช้แพร่หลายที่สุด ขั้นตอนการถ่ายทอดดนตรีไทยแบบมุขปาฐะ หรือการบอกเล่าพบว่ามีกรนำไปใช้ในกระบวนการถ่ายทอดดังนี้ การบอกเล่าวิธีการบรรเลงเพลงต่างๆเพื่อบอกวิธีการบรรเลงซึ่งแสดงให้เห็นภูมิปัญญาตามวิธีการถ่ายทอดของประชาชนชาวบ้าน ซึ่งการบอกเล่าโดยการใช้เสียงร้องให้ผู้เรียนร้องตาม ใช้วิธีการเปล่งเสียง บอกเพลงให้กับผู้เรียน เพื่อให้เข้าใจตรงกัน นับว่าเป็นวิธีการที่ยังใช้ได้ผลสำหรับการเรียนการสอนดนตรีไทย

การถ่ายทอดดนตรีไทยโดยการสาธิต เป็นวิธีการถ่ายทอดการต่อเพลง โดยการแสดงให้ดูเป็นตัวอย่าง ถือเป็นวิธีการตามภูมิปัญญาที่ประชาชนชาวบ้าน นำมาใช้ในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักศึกษา การสาธิตเป็นวิธีการสำคัญต่อการเรียนปฏิบัติดนตรีไทย วิธีการสอนโดยการสาธิตตามภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นการสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่างเป็นการปฏิบัติโดยครูผู้บรรเลงเป็นตัวอย่างให้ลูกศิษย์ปฏิบัติตาม หากผู้เรียนไม่เข้าใจก็เปิดโอกาสให้ซักถามและสาธิตให้ดูซ้ำๆจนกว่าจะบรรเลงได้

การรวมวงและการปรับวงดนตรีไทยตามภูมิปัญญาชาวบ้าน มีวิธีการรวมวงและปรับวงดนตรีไทยเพื่อให้เกิดความเรียบร้อย ความพร้อมเพรียง ความไพเราะ การสวมส่งร้อง เหมาะสมกับงาน ในการรวมวงและปรับวงดนตรีอันดับแรก จะต้องเลือกนักดนตรีแต่ละเครื่องก่อน เพราะการบรรเลงเพลงเป็นวง นักดนตรีต้องมีฝีมือระดับดี

และมีคุณภาพ ขั้นตอนต่อไป จะเป็นการเลือกเพลงตามที่กำหนดการเลือกเพลงจะต้องดูวัตถุประสงค์ของงานที่จะบรรเลง เพลงส่วนมากเป็นงานพิธีกรรมต่างๆ เช่น งานบุญประเพณี งานศพ งานบวช เป็นต้น การปรับวงดนตรีไทยที่ปราชญ์ชาวบ้านนำมาใช้ นับเป็นหลักการและภูมิปัญญาที่มีมาตั้งแต่อดีต มีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน หลักการดังกล่าวผู้เรียนสามารถยึดเป็นแนวทางและนำไปประยุกต์ใช้ได้

4. การวัดผลและประเมินผลตามภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน ปราชญ์ชาวบ้านใช้วิธีการสังเกต เนื่องจากเป็นวิธีการที่สะดวก วัดผลได้ตลอดเวลา ซึ่งจากการสังเกตปราชญ์ชาวบ้านจะใช้ในขณะที่ก่อนเรียนเนื้อหาใหม่ ทบทวนเนื้อหาเดิม ปราชญ์ชาวบ้านจะสามารถวัดผลเนื้อหาเดิมที่เรียนไปแล้วด้วยการสังเกต โดยใช้ตาดูการปฏิบัติ การบรรเลงเครื่องดนตรีของผู้เรียน หากมีการบรรเลงผิดพลาด ครูผู้สอนทำการแก้ไข และเมื่อวัดผลแล้วทำการประเมินว่า ผลงานที่ผู้เรียนบรรเลงนั้นผ่านเกณฑ์ใหม่ ถ้าปราชญ์ชาวบ้านเห็นว่ายังไม่ผ่านเกณฑ์ ที่ครูปราชญ์ชาวบ้านตั้งไว้ ครูปราชญ์ชาวบ้านจะสอนให้ผู้เรียนกลับไปฝึกซ้อมใหม่จนกว่าจะได้ การสอนเพลงไทยต่างๆปราชญ์ชาวบ้านจะกำหนดการต่อเพลงเป็นวรรค เป็นท่อนในอัตราจังหวะ สามชั้น สองชั้น และชั้นเดียว เพื่อสะดวกในการจำเพลง หลักเกณฑ์ที่ปราชญ์ชาวบ้านตั้งไว้เพื่อประเมินผู้เรียน คือ ความถูกต้อง ความแม่นยำ เสียงที่ตีสอดชัดเจน ด้านจังหวะ ทำนองต้องถูกต้อง และเมื่อขณะเรียนครูปราชญ์ชาวบ้านจะสังเกตพฤติกรรมการบรรเลงเครื่องดนตรีของผู้เรียนไปพร้อมๆกับการเรียน การสอน ขณะที่ผู้เรียนปฏิบัติเครื่องดนตรี เพื่อจะได้แก้ไขปรับปรุงให้แก่ผู้เรียนในส่วนที่มีความบกพร่องเพื่อให้ถูกต้อง

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการร่วมกันในการจัดทำแบบเรียนในการถ่ายทอดดนตรีไทยให้มีรูปแบบ วิธีการและขั้นตอนที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกันของผู้สอนดนตรีไทย นอกจากนั้นแล้วจากการดำเนินงานวิจัยนี้ จะเห็นทิศทางและรูปแบบกระบวนการในการถ่ายทอดดนตรีไทยในรูปแบบต่างๆ หากนำมาจัดทำเป็นคู่มือเพื่อการเผยแพร่ ก็จะเป็นการดี ในการศึกษางานวิจัยชิ้นนี้ก่อให้เกิดการอนุรักษ์ และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรีไทยให้ยังคงสืบต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- คงศักดิ์ วัฒนโชติ. (2535). ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจกับทักษะภาคปฏิบัติ. โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย.(2542). มรดกช่างศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ : สดาร์ปรินทร์.
- จิตติกานต์ จินารักษ์. (2551).กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดของครูประสิทธิ์ ถาวร กรณีศึกษาชุดเพลง **เพลงระนาดเอก**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เจษฎา นกน้อยและคณะ .(2552). **นันทนาการและการจัดการความรู้และการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชื่น ศิลปบรรเลง. (2527). **ดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 16**. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- ณรงค์ เขียนทองกุล. (2539). **มานุษยวิทยาการดนตรี : กรณีศึกษาบ้านบางลำพู**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ทิตนา แชมมณี. (2551). **14 วิธีสำหรับครูมืออาชีพ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นฤมล บุณนิม. (2545). **วิจัยเรื่อง การศึกษาคุณลักษณะและกระบวนการถ่ายทอดของครูดนตรีไทยในอดีตและปัจจุบัน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บดีนทร์ วิจารย์.(2547). **การจัดการความรู้...ปัญญาปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- บัวรอง พลศักดิ์. (2543). **กระบวนการสืบสานดนตรีโปงลางในจังหวัดกาฬสินธุ์**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.

- บำรุง พาทยกุล. (2544). **เดือน พาทยกุล ศิลปินแห่งชาติ : ชีวิตประวัติและผลงาน**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บุญธรรม ตราโมท. (2540). **คำบรรยายวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย โดยนายบุญธรรม ตราโมท พ.ศ. 2481**. กรุงเทพมหานคร : กองทุนสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (ส.ย.ช.) สนับสนุนการพิมพ์เผยแพร่.
- บุรชัย ศิริมหาสาร. (2550). **การจัดการความรู้สู่ความเป็นเลิศ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว.
- พรทิพย์ อันทิวโรทัย. (2539). **การวิเคราะห์รูปแบบความเป็นครู และกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูมนตรี ตราโมท ในกลุ่มผู้สืบทอดที่ต่างกัน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุรุศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหา อันทิวโรทัย. (2539). **การวิเคราะห์รูปแบบความเป็นครูและกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูมนตรี ตราโมท ในกลุ่มผู้สืบทอดที่ต่างกัน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุรุศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พวงเพ็ญ รักษทอง. (2540). **การศึกษาเรื่องเครื่องสายปี่ชวา**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ไพฑูริย์ บุญเที่ยง. (2543). **จำเนียร ศรีไทยพันธุ์ ศิลปินแห่งชาติ : ชีวิตประวัติและผลงาน**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ. (2540). **การมีส่วนร่วมและกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านในการสอนดนตรีพื้นบ้าน ของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ยุธนา ชิตท้วม. (2545). **จางวางสวน : บ้านปี่พาทย์ในอำเภอพระประแดง**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- รังสรรค์ บัวทอง. (2547). **วัฒนธรรมการสืบทอดวงปี่พาทย์มอญในอำเภอเมืองสุพรรณบุรี**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วรุณี สุภาพ (2546). **“กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมกลองปี่จ่า : กรณีศึกษาจังหวัดลำปาง**
- สมชาย เอี่ยมบายุง. (2545). **กระบวนการถ่ายทอดชิมของชมรมดนตรีไทยมูลนิธิหลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปะบรรเลง)**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุวิวรรณ์ วัฒนัทพ.(2550). **บ้านโสมส่องแสง : การสืบทอดดนตรีไทยของครูมนตรี ตราโมท**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อนุรักษ์ ก้านจันทร์. (2552). **พูนพิศ อมาตยกุล:ชีวิตประวัติและผลงานด้านดนตรีไทย**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.